

ΝΑΞΙΑΚΑ

ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΝΑΞΙΑΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

2 (2012)

ΗΡΟΔΟΤΟΣ

Luigi Guarchi, ἀποστολικῶ ἐπισκέπτη ἐξέταση διαφόρων ζητημάτων τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας Νάξου [1723]

ΣΙΜΟΣ ΜΙΑΤ, ΣΥΜΕΩΝΙΑΗΣ

Ἱστορικὸς

Μὲ τὸν ὄρο «ἀποστολικὴ ἐπίσκεψη» στὴν τυπικὴ ὀρολογία τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐννοεῖται πνευματικὸς, διοικητικὸς καὶ οικονομικὸς ἔλεγχος τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς ἀπὸ εἰδικὰ ἐξουσιοδοτημένο ὄργανο, συνήθως μὲ τὸ ἀξίωμα ἐπισκόπου, ἀποκαλούμενο: «*visitatore apostolico*» (= ἀποστολικὸς ἐπισκέπτης). Γιὰ τὴν πραγματοποίηση μάλιστα τακτικῶν ἀποστολικῶν ἐπισκέψεων στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὁ καρδινάλιος Γιουστινιάνι μὲ τὴν, ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου 1619, διαθήκη του (ποὺ ἀνοίχθηκε στὶς 27 Μαρτίου 1621 μετὰ τὴν ἐκδημία του) παρήγγειλε ὅτι ἀπὸ τὴν πρώτη δεκαετία μετὰ τὸν θάνατό του καὶ ἐξῆς, δηλαδὴ 1630, 1640 κλπ., ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποστέλλωνται δύο κληρικοὶ στὰ νησιὰ τοῦ ἀρχιπελάγους γιὰ «ἐπίσκεψή» τους, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὴν πατρίδα του Χίο, Μυτιλήνη, Εὐβοία, Σάμο, Νάξο, Μύκονο, Μήλο, κλπ. Γιὰ τὰ ἔξοδα τῆς «*Missione*» (= Ἀποστολῆς) κατέλιπε 500 σκουδά (μὲ τὴν ἀνά δεκαετία ἀξιοποίησή τους), θέλησε δὲ ἡ ἐκλογή τῶν δύο κληρικῶν νὰ ἐνεργεῖται ἀπὸ τοὺς *Guardiani et Officiali della Santissima Compagnia dell' Annunciata*, κατὰ προτίμηση Ἰησοῦτες¹. Οἱ ἀποστολικοὶ ἐπισκέπτες, μετὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν ἐπισκέψεων, κατέγραφαν σὲ ἐκθέσεις-ἀναφορὲς τους μὲ κάθε λεπτομέρεια τὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε στὶς ἐκκλησίες ποὺ ἐπιθεωροῦσαν, ἔδιναν δὲ παράλληλα καὶ πολλὲς ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὶς περιοχὲς ποὺ ἐπισκέπτονταν, πολὺτιμες γιὰ τὴν ἱστορία τους.

Τέτοιες ἀξιόλογες ἀναφορὲς ἔχουμε ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τῆς *Sacra Congregazione de Propaganda Fide* (SCPF) τῶν ἀποστολικῶν ἐπισκεπτῶν:

- Fra Bernardo da Parigi, ἔτους 1652.
- Mons. Sebastiani, vescovo di Hierapoli, ἔτους 1667.
- Angelo Venier, vescovo di Tine, ἔτους 1678.
- Mons. Antonio Justinaini, vescovo di Sira (e Naxia), ἔτους 1702.

[Ἡ τελευταία ἐπίσκεψη εἶχε ἀνατεθεῖ μὲ ἐντολὴ (breve) τῆς 19 Ὀκτωβρίου 1691 στὸν Mons. Leonardo Balsarini, vescovo di Scio (Χίο), πλὴν ἡ πραγματοποίη-

¹ Βατικανό, SCPF/Congreg. Particolari, vol. 48, 77.97^R-98^R.

ησή της δὲν ἔγινε δυνατὴ λόγω τῶν πολεμικῶν γεγονότων καὶ ταραχῶν στὴ Χίο πού ἀνάγκασαν τὸν ἐπίσκοπο νὰ διαφύγει στὴ Βενετία καὶ κατοπίν νὰ ἐκλεγεῖ ἀρχιεπίσκοπος Κορίνθου. Ἐπίσκεψη εἶχε πραγματοποιήσει μόνο στὴ Σμύρνη, ἐνῶ τὴ συνέχισή της ἐνήργησε, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ὁ σεβασμ. Justiniani].

— Mons. Vincenzo Castelli, archivescovo di Marchianapoli, ἔτους 1711, πού διενεργήθηκε, κατὰ τὸ τμήμα Σίφνου-Κέας-Θερμίων, ἀπὸ τὸν γραμματέα τῆς ἀποστολικῆς ἐπίσκεψης Smaragdo Rughieri καὶ

— Mons. Luigi Guarchi, vescovo di Santorini, ἔτους 1723 (πού διενεργήθηκε τμηματικὰ κατὰ τὰ ἔτη 1721-1723)².

Ὁ τελευταῖος αὐτὸς ἀποστολικὸς ἐπισκέπτης, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κυρία ἔκθεση-ἀναφορά του, κατέγραψε σὲ ιδιαίτερες σελίδες συγκεκριμένα ζητήματα καὶ ὑποθέσεις πού τοῦ ἀνέθεσε γιὰ ἔρευνα ἡ Sacra Congregazione, πρὸς τὴν ὁποία εἶχαν ὑποβληθεῖ κατὰ καιροὺς σχετικὰ αἰτήματα ἀπὸ ἐνδιαφερομένους τῶν νησιῶν. Τοῦτο συνάγεται καθαρὰ ἀπὸ τὰ εἰσαγωγικὰ τῆς μερικῆς αὐτῆς ἀναφορᾶς τοῦ ἐπισκόπου Guarchi, γραμμένης ἀπὸ τὸν γραμματέα τῆς ἀποστολικῆς ἐπίσκεψης δὸν Ἄγγελο Δαρζέντα, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποσπάσαμε τὰ σχετικὰ μὲ τὴ Νάξο σημεῖα, κατὰ τὰ ἐπόμενα:

«Καταγραφή τῆς Ἀποστολικῆς Ἐπίσκεψης ἐπὶ μερικῶν, ιδιαίτερας σημασίας, κατὰ τὴν Ἁγία Προπαγάνδα, ζητημάτων πού ἐξέτασε ὁ σεβασμιώτατος Luigi Guarchi, Ἀποστολικὸς Ἐπισκέπτης.»

Ἐχοντας σκοπὸ ὁ σεβασμιώτατος ἀποστολικὸς ἐπισκέπτης κατὰ τὴ διενέργεια τῆς Ἐπίσκεψης νὰ μὴν παρεκκλίνει κατ' ἐλάχιστον ἀπὸ τὴ μεγάλη ἐπιθυμία τῆς Ἁγίας Προπαγάνδας νὰ τὴν ἐνημερώσει λεπτομερῶς καὶ μὲ μεγάλη ἀκρίβεια ἐπὶ μερικῶν ζητημάτων πού ἀνέκυψαν ἀπὸ διάφορες προσφυγῆς ἢ ἐπίμονες πρὸς αὐτὴν ἐκκλήσεις, ἐκθέτει στίς παροῦσες σελίδες, κατὰ τίς δυνάμεις του, τίς ἐπόμενες καταγραφές πρὸς διαφώτισίν της ὥστε νὰ δυνηθεῖ νὰ πάρει τίς κατάλληλες καὶ ὀριστικὲς ἀποφάσεις της.

[...]

23. Ὁ σεβασμιώτατος ἀποστολικὸς ἐπισκέπτης λυπήθηκε γιὰ τὴ δυσάρεση κατάσταση καὶ ἀθλιότητα πού ἐπικρατεῖ στὴ Μητρόπολη τῆς Νάξου ἀπὸ τὰ πολλὰ δεινὰ πού ἐπέπεσαν κατὰ τέτοιον τρόπο ὥστε γιὰ ἓνα διάστημα ὁ σεβασμιώτατος ἀρχιεπίσκοπος νὰ ἀναγκασθεῖ νὰ ἐνεργεῖ αὐτοπροσώπως ὅλες τίς ὑπηρεσίες καὶ ἱεροπραξίες, ἀκόμη καὶ νὰ κλείσει τὸν καθεδρικό ναό, μὲ μεγάλο πόνου τοῦ καλοῦ Λαοῦ, στὴν ἐπιδίωξη μιᾶς ἀποτελεσματικῆς παραίνεσης πρὸς τοὺς ἰθύνοντες τῆς Λατινικῆς Κοινότητος προκειμένου νὰ διακόψουν τίς ἐπικίνδυνες ἐνστάσεις τους κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν κληρικῶν της· ἔτσι ἔδειξαν καὶ αὐτοὶ φανερὰ σημάδια μετάνοιας γιὰ τίς στενοχώριες πού δοκίμασαν μὲ σχετικὴ παρὰ κληση πρὸς τὴν ἀγιότητά του, ὅποτε ἐκτιμήθηκε ὅτι δὲν πρόκειται πλέον νὰ συνεχίσουν, μόνο προσέθεσαν ξεκαθαρίζοντας ὅτι ἀπὸ

² Οἱ ἐκθέσεις τῶν ἐπισκεπτῶν ἀνήκουν στό Βατικανό, SCPF/Visite e Collegi, vol 31, 32, 38, 39.

κάποιαν <κακή> ώρα προέκυψαν τὰ ἐκτεθέντα συμβάντα λόγω τῆς ἀνάγκης νὰ συντρέξει πράγματι συμμετοχή γιὰ βοήθεια τῶν νησιῶν μὲ ἐλεημοσύνες καὶ κάποιαν ἔξτρα ἐπιχορήγηση τῶν κληρικῶν.

24. Κατὰ τὴ διενέργεια τοῦ ἐλέγχου ὁ σεβασμιώτατος ἀποστολικὸς ἐπισκέπτης παρατήρησε ὅτι τὰ ὑπάρχοντα σήμερα εὐεργετήματα («κανονικάτα») τῆς μητροπόλεως Νάξου ἀποδίδουν ἔσοδα σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ, πλὴν σὲ ἀρκετὰ ἀπ' αὐτὰ (τὰ κανονικάτα) ἔχουν σφετερισθεῖ ἀρκετὰ τριμερῆ («τριένια») μεταξὺ δ' αὐτῶν εὐρήκε καὶ ἓνα, λεγόμενο τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ὅπως ὁμως διεπίστωσε δὲν ὑπάρχει ἐπιθυμία ἀποδοχῆς του ἐξ αἰτίας τῶν ἀνωτέρω γεγονότων-κατηγοριῶν γιὰτὶ ἂν καὶ ἀπέδιδαν ὑπὲρ τοῦ φέροντος τὸ εὐεργετήμα γιὰ νὰ τελοῦνται λειτουργίες, δὲν ὑπῆρχε ἐλπίδα νὰ εἰσπραχθεῖ ἀπ' αὐτὸν κάποια οἰκονομικὴ βοήθεια γιὰ τὴ συντήρησή του· ἀλλὰ, μὲ τὴν ἔνωση μὲ κάποιο ἄλλο κανονικάτο δὲν θὰ εἶναι πλέον μεγάλη δυσκολία νὰ βρεθεῖ κάποιος πού θὰ τὸ ἀποδεχθεῖ κατὰ τοὺς ὅρους τοὺς περιεχομένους στὴν ἰδιαιτέρα, πρὸς διάθεσιν κανονικάτων, παράγραφο τοῦ γενικοῦ ἐλέγχου, μετὰ τὴν ἐκκαθάριση τῶν σχετικῶν δικαιολογητικῶν.

25. Ὁ σεβασμιώτατος ἀρχιεπίσκοπος προσκλαίονταν ὅτι εἶναι σοβαρὸ τὸ γεγονὸς τῆς μὴ προσφορᾶς, ἔστω ἐλαχίστης, ἀπὸ τοὺς <μοναχοὺς> *Minori Osservanti*, οἱ ὁποῖοι τηροῦν τώρα μὲ τὸ μοναστήρι τους ἀπόσταση ἐξαργ- τώμενοι ἀπὸ τὴν ἐπαρχία τῆς Κάντια (= Ἡράκλειο, Κρήτης) ἀπὸ τοὺς ὁποῖους δὲν ἔχει κανένα πνευματικὸ ὄφελος γιὰτὶ δὲν κάνουν ἐθιμοτυπία, οὔτε κηρύγματα, οὔτε ἄλλες ἐκδηλώσεις πνευματικῆς ἀνάπτυξης τοῦ λαοῦ· συχνὰ ὁμως ὑπηρετοῦν σκάνδαλα ὡς καλὸ παράδειγμα· τί καλὰ πού θὰ ἦταν ἂν αὐτὸ τὸ μοναστήρι διέθετε τὰ ἀγαθὰ του γιὰ τὴ λειτουργία ἱερατικῆς σχολῆς, ἢ, λόγω τῆς ἀπομονωμένης θέσης του, γιὰ νὰ κάνουν τίς πνευματικὲς ἀσκήσεις τους ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τῶν αἰδεσίμων πατέρων τοῦ Ἰησοῦ, ἀντὶ νὰ συντελοῦν στὸν ἐρχομὸ ἄλλης λατρείας, πρᾶγμα περιττό, ἀφοῦ οἱ δύο λατρεῖες, μία αὐτῆ τοῦ Τάγματος τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἡ ἄλλη τῶν πατέρων Καπουτσίνων, εἶναι ἀρκετὲς γιὰ ὅλες τίς πνευματικὲς ἀνάγκες τῶν ψυχῶν· ὁ ἀποστολικὸς ἐπισκέπτης δὲν θὰ παραλείψει στὴν κεντρικὴ ἐκθεση τῆς ἐπισκέψεως νὰ ξεκαθαρίσει λεπτομερῶς τὸ εἶδος καὶ τὴν ποιότητα αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν τοῦ μοναστηριοῦ καὶ τῶν οἰκονομικῶν ἀποδόσεών τους, τὸ ὕψος στὸ ὅποιο ἀνέρχονται καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν λειτουργιῶν πού πρέπει νὰ τελοῦνται γιὰ τὰ ἐν λόγω ἀγαθὰ, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τῶν εὐεργετῶν, ὥστε ἡ Ἁγία Προπαγάνδα νὰ εἶναι ἄρτια ἐνημερωμένη πόσοι κληρικοὶ ἐνάγονται στὸ ζήτημα καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ τοὺς γνωρίσει προκειμένου νὰ μὴ θιγοῦν ἐκεῖνοι μὲ τίς καλὲς συνήθειες πού διαβιοῦν μὲ ἀσκήσεις εὐσέβειας τῶν ἀληθινῶν ἱεραποστόλων ἢ νὰ ἀποστελεῖ ἄλλους ὡς ἐργάτες ἄλλης λατρείας· τὸ ὄνομα τοῦ προΐσταμένου πού διοικοῦσε τὸ μοναστήρι κατὰ τὸν χρόνον τῆς Ἐπίσκεψης εἶναι φράτε *Girolamo Antonio* ἀπὸ τὴ Βενετία καὶ ὁ λαϊκὸς φρά *Luigi*, ἀπὸ τὴ Βενετία, ἐπίσης. Ὁ προηγούμενος προΐσταμένος πέρασε στὴν καλύτερη ζωὴ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1723. Τὰ σκάνδαλα

πού αναφύονται από τους πατέρες των *Minori Osservanti* (= Φραγκισκανών) είναι ότι επιτρέπουν την είσοδο στο μοναστήρι τους γυναικών, όπως και ανδρών, χωρικών βέβαια, για διασκέδαση και χορό, όπως σε πανηγύρια, κατά τις ετήσιες έορτές σε αρκετά κοντινά χωριά του μοναστηριού, ή που οργανώνουν στην πόλη πρόσωπα κατά διάφορες περιστάσεις, κυρίως Έλληνίδες ή και γυναίκες λατινικού δόγματος που συγκεντρώνονται πολλές φορές σ' αυτό το μοναστήρι και χορεύουν ή κάνουν άλλες απρέπειες, όπως εκείνοι που πηγαίνουν στα πανηγύρια και αναπτύσσουν έλευθεριότητα.

Το μοναστήρι είναι μακριά από την πόλη περί τα δύο μίλια και δεν προσέχουν όσο οφείλουν τα εισοδήματα των κτημάτων, την καταγραφή των όποιων, όπως προελέχθη, θα περιλάβει <ό επισκέπτης> στην κεντρική έκθεσή του· αυτά θα πρέπει να είναι ικανοποιητικά για τη συντήρηση δύο κληρικών και ενός λαϊκού, με αξιοπρέπεια φυσικά, που θα έχουν και κάποια ενίσχυση από τους κατοίκους της μητροπόλεως Νάξου· το μοναστήρι είναι ανάγκη να ανακατασκευαστεί κατά κάποιον καλό τρόπο με δαπάνη που θα ανέλθει σε εκατό πιάστρες τρέχοντος νομίσματος, αλλά με το έξοδο αυτό θα είναι στην έντέλεια και δυνατόν να κατοικηθεί από όποιονδήποτε, κατά τις διαταγές της Αγίας Προπαγάνδας, εάν δε το μετατρέψει σε Ιερατική Σχολή, ο καθ' ένας δεν θα παραλείψει να συνεισφέρει για τη διατήρησή του. Τόσα και τοιαύτα αναφέρονται από τον αποστολικό επισκέπτη περί του θέματος τούτου.

26. Η Αγία Προπαγάνδα θα μπορεί απ' εδώ και στο έξής να μὴν ἐπιμένει σὲ ὅ,τι ζητᾶ προκειμένου νὰ προέλθει σὲ ἐλάφρυνση τοῦ κανονικατοῦ τοῦ καντόρε δὸν Νικολάου Σουμαρίπα, ὁ ὁποῖος μὲ πολλὲς ἀναφορὲς τοῦ ἔχει δηλώσει ὅτι ἡ θέση τοῦ ἔχει ἐπιδεινωθεῖ ἀπὸ διαταγὴ τοῦ σεβασμιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Νάξου μὲ τὴν ὁποία ὑποχρεώνεται νὰ πληρώνει γι' αὐτὸ τὸ κανονικατο, ὅπως καὶ οἱ διάδοχοί τοῦ στὴν εἰρημένη καντορία, πρὸς τὴν ἔδρα τῶν πατέρων Ἰησοῦϊτῶν τῆς ἰδίας πόλης ἕνα κάποιο ἐτήσιο ποσὸν γιὰ ἕνα τεμάχιο χωραφιοῦ ὀνομαζόμενον *Trombadoro* τὸ ὁποῖο ἀνήκει στὸ εἰρημένο εὐεργέτημα (*beneficio*), πὺ κατέλιπε ἀπὸ τὸ 1600 ὁ Νικολὸς Δέσδες καὶ ὁ γιὸς τοῦ Μάρκος στὴν Ἀδελφότητα τῆς Παναγίας Καζάτζας, τὴν ὁποία οἰκειοποιήθηκαν οἱ εἰρημένοι πατέρες, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀποστολικὸς ἐπισκέπτης εἶναι προσεκτικὸς στὴν ἐξέταση παρόμοιας ἀξίωσης, προσκάλεσε τὴ μίᾳ καὶ τὴν ἄλλῃ πλευρᾷ, ὁπότε παρουσίασε ὁ δὸν Νικολὸς Σουμαρίπας μίᾳ πράξη πὺ ὑπεγράφη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ αἰδέσιμου πατέρα γενικοῦ διοικητοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἰάκωβου Brugno στὴν ὁποία διατυπώνεται ὅτι εἶναι στὴν ἐλεύθερη προαίρεση τῶν κατόχων τοῦ συχνὰ μνημονευομένου κανονικατοῦ καὶ τῶν διαδόχων τοὺς νὰ δίδουν μίᾳ ὄρνιθα· ὡς ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐνοχλεῖται *perpetuis temporibus* ὁποιοδῆποτε πρόσωπο εὐρίσκεται νὰ κατέχει τὴν καντορία, τόσο μάλιστα ὅσο ὁ παρὼν προϊστάμενος τῆς εἰρημένης Διοικήσεως <ἐνν. τῶν Ἰησοῦϊτῶν>, ὁ πάτερ *Andriano Verteau* ἔχει ἀποδεχτεῖ νὰ μὴν ἐναντιώνεται.

27. Τέλος, ἀναφορικὰ μὲ τὴν πληροφορία πὺ ἔδωσε ὁ ἀνωτέρω ἀρχιεπίσκοπος Νάξου στὴν Ἁγία Προπαγάνδα ὅτι οἱ πατέρες Καπουτσίνοι ἐδῶ καὶ τρία ἢ ἐπὶ πλέον χρόνια ἔχουν ἐγκαταλείψει τὶς ἀποστολὲς καὶ μοναστήρια τοὺς στὰ νησιά τῆς Πάρου, Ἄνδρου καὶ Μήλου, ὁ σεβασμιώτατος ἀποστολικὸς ἐπισκέπτης ἐπεδίωξε νὰ διακριβώσῃ κατὰ πόσον ἀληθεύει ἡ πληροφορία, πλὴν δὲν ἔγινε δυνατὸ, ὅμως σήμερα εἶναι ἐνισχυμένες οἱ ἀποστολές, πλὴν ἐκείνης τῆς Μήλου, ἔχει ὅμως δοθεῖ ὑπόσχεση τοῦ πρὸ custode Tomaso da Parigi στὸν ἀποστολικὸ ἐπισκέπτη ὅτι σύντομα θὰ ἀπο- στείλει καὶ σ' αὐτὸ τὸ νησὶ τῆς Μήλου καὶ γιὰ ἐπιβεβαίωση τῆς ὑπόσχεσης τοῦ ἀνακοίνωσε ἐπὶ πλέον τὰ ὀνόματα τῶν κληρικῶν πὺ ἀπεστάλησαν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν Γενικὸ Προϊστάμενο τοῦ Τάγματος αὐτοῦ Γάλλων πατέρων.

— Padre Angelo M. Romano, στὸ Πέραν Κωνσταντινουπόλεως, στὸν Ἅγιο Λουδοβίκο.

— P. Prospero Mª da Malsa, στὸν Γαλατὰ Κωνσταντινουπόλεως, στὸν Ἅγιο Γεώργιο.

— P. Antonio Mª da Verona, στὸ Πέραν ΚΠόλεως, στὸν Ἅγιο Λουδοβίκο.

— P. Gregorio da Busto, στὴ Χίο.

— P. Clemente Romano, στὴ Σύρα.

— P. Antonio da Idelvesaro, στὴν Πάρο, προϊστάμενος.

— P. Fortunato da Bologna, στὴν Πάρο.

— P. Giuseppe Mariada Lessena, στὴν Ἀθήνα.

— P. Egidio da Bassano, λαϊκός, στὸ Πέραν Κωνσταντινουπόλεως, στὸν Ἅγιο Λουδοβίκο.

— F. Sdicola da Foligno, στὴ Νάξο.

— F. Felice da Gubio, στὴν Ἄνδρο³.

³ SCPF/Congreg. Particolari, vol. 66, 77. 160^v - 161^v.